

enten"

ormulieren

satiegebouw,

g, waarmede
egen het ge-

Kamer der

die Organi-

kunnen voor
elijkheid van

chriftelijk in-
kerkelijke

26 October,
enhage.

terende).

rdam.

en Bel-
preiding

ter ver-
leren. —
Lijdens-
Kleine
laten en

nding.

he leger
bintewis
EN.

bij het
s.

niet geschie-
den van eigen
id en kracht,
ere in deze
daarin, dat
Heere toege-
en geestelijk
te snijden en
rechte spoor
daaromrent
ziden recht
et een groote
nder waren,
eer op te mer-
leven van
even zijn. Ik
honne zonen
men zenden,
nken, dat er

aire is weer
len, die Gere-
enwoordigen.
lelburg is dit
dat het direc-
O. niet be-
keraden wil.
Die kerkera-
deligdenis, de
erklank meer
delijk ver-
n gericht, ter-

ur ook circun-
den der Chris-
landen, even-
gezegde ver-
rijd ook die
en gemeen-
alle Gere-
i, om het be-
reformeerde
t het bewust-
kennen wij,
ze broederen
voor de op-
mand hinner
van professor
ben hoe eer
faculteit —
juridische en
orwerp van
deze onze
eren en zus-
betoonnd in

V. HOVV.
men gelden
schebben.
ingmeester.

SKERK.

A. KORFF.

et de leden
erl. Veroen.
ta.

DRUKKERIJ
RDAM.

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betrekt, te adreneren aan de REDACTIE, Abonneementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Intendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 30 October 1887. N°. 514.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.30. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau, Warmoesstraat 106, te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

De naam Christus.

TWAALFDE ZONDAGSAFDEELING.

VI.

De wet stelt tot hoogepriesters menschen, die zwakheid hebben; maar het woord der eeuwigheid, die na de wet is geweest, stelt den Zoon, die in der eeuwigheid geëdigd is. (Hebr. 7:18).

Een vorig artikel deed de heerlijkheid van Melchizedeks priesterschap boven dat van Aäron uitkomen. Zien we dan nu, wat van Aärons priesterschap te oordeelen zij. Op den voorgrond sta daarbij ook hier, dat alle priesterschap is de toewijding van ons geheele bestaan en zijn en persoon en gaven en bezittingen aan den Heere HERE, die ons geschapen en geformeerd heeft, en uit dien hoede absolute over ons heeft te beschikken. In den raad des welbehagens en der verkiezing grijpt die absolute beschikking van God over ons met al wat we het onze noemen, feitelijk plaats, maar in het priesterschap eerst komt het tot een volmondige en daadwerkelijke erkenning onzerzijds, dat die absolute beschikking goed en recht is en ons zijn en doen moet bepalen.

Zoo is dus, en dit houdte men toch strak vast, zoo is dus het priesterschap niet om de zonde noch eerst na de zonde ontstaan, maar gegrond in onze natuur en eeuwig bij ons hoorende. Eerst wie priester werd en blijft is waarachtig menschen, den beelde des Zoons gelijk, en beantwoordt aan de bestemming, waartoe God hem schiep. Immers priester zijn is *God de eer geven, eere geven aan God den Heere alleen*. Nu heeft wel dit priesterschap door en om de zonde wijziging ondergaan, doordien het priesterschap van een zondaar er in bestaat, wel dat ook hij zich aan God geeft, maar dat hij dit als zondaar doet, door zich willic in den eeuwigden dood te werpen en alzoo aan Gods gerechtigheid de eere te geven. Zoo is dan het priesterschap voor een zondaar tot den dood, gelijk het voor den van zonde vrijen menschen een priesterschap is ten leven.

Dit wel verstaan zijnde, dient nu aanstands vastgesteld, dat Aärons priesterschap niet bij Melchizedeks priesterschap bijkwam, maar het tijdelijk verving, tot dat het in en door het vleeschgeworden Woord hersteld zou worden.

Melchizedeks priesterschap liep door de zonde teniet en vernietigde zichzelf. Zijn priesterschap strekte, om zichzelf en al het zijne absolute Gode te wijden; maar hoe kon hij dit, hij, de zondige, die zelf zondaar, al het zijne met de smet zijner zonde verduist? Wat kon hij Gode toebrengen waar hijzelf, en al wat hij het zijne noemde, voor God een reuke van ontbinding en dood en verderf aan zich had? Hoe kon hij het Gode wijden met een reine beweging des harten, waar alle opwelling zijns harten eene opborreling van zonde was? En ook hoe kon hij zichzelf Gode toewijden, waar hij, de offeraar, zelf onrein van lippen, van hart en van hand was? Bovendien, hij was zondaar. Zijn zonde krenkte Gods gerechtigheid. Hij stond in schuld. Die peilloos diepe schuld voor God moest gebeterd, moest verzoend, moest uitgedeld. En nu, hoe kon de zondaar Melchizedek dit, die, wierp hij zich in den eeuwigden dood, om den zoon aan Gods recht

te betalen, dan ook eeuwiglijk in dien dood verslonden werd?

Zooals Melchizedek daar stond bloedde zijn priesterschap dus dood. Hij toonde nog hoe het zijn moest, maar hij was het niet meer. Na Adam vóór den val had er geen enkel menschen voor God als priester gestaan, die waarlijk het priesterschap voor God den Heere vervullen kon.

Melchizedek stond er als een lamp die uitging, als een uitgebrand huis, nog toonende wat het eens was en na weeropbouw weerd worden zou, maar zelf gaf Melchizedeks priesterschap geen troost meer. Melchizedek kon niet verzoenen.

Daarom nu beschikte de Heere het aldus, dat Melchizedeks priesterschap tijdelijk gestuit en geschorst werd, om eerst later in het Lam Gods weer op te komen en volcind te worden.

Dit geschiedt echter niet zoo, dat er nu niets overblijft en een tijdlang alleen een ledig, een ontstentenis van het priesterschap gezien wordt, maar zoo, dat er thans een ander priesterschap tijdelijk voor in de plaats treedt, en dit nu is het priesterschap van Aäron.

Het allereerste verschil nu tusschen dit priesterschap van Aäron en het oorspronkelijke in het paradijs ingestelde priesterschap bestond hierin, dat het niet wezenlijk was.

Al die vormen en plechtigheden en ceremoniën en symbolische handelingen, waarin dit priesterschap opging, misten alle wezenlijke waarde. Ook al had men tienmaal meer bokken en kalveren geslacht, nooit had deze breede stroom van dierenbloed ook maar een menschenziel kunnen verzoenen of rein wassen. Dit is het wat de profeten zoo telkens uitroepen. Israël mocht niets wezenlijks in de priesterlijke bediening zien. Wie dat er in zag, zag niet naar den Messias uit, die loochende den Christus. Vandaar dat de heilige apostel het nogmaals zoo duidelijk uitpreekt: „Het is onmogelijk dat het bloed van stieren en bokken de zonde wegneemt“ (Hebr. 10:4).

Dit vatte en versta men dus wel, om het nimmermeer uit het oog te verliezen. Aärons priesterschap is geen wezenlijk priesterschap, maar slechts het schaduwbeeld er van. Wat natuurlijk niet zeggen wil, dat derhalve de geloovigen in Israël geen verzoening erlangen, want dat leert de Heilige Schrift wel anders. Maar de verzoening die ze erlangen kwam hun niet toe uit Aärons priesterschap, maar alleen uit het priesterschap van Melchizedek, gelijk Christus dit bedienend zou. Ze konden zonder ons niet volmaakt worden en hebben daarom de belofte niet verkregen (Hebr. 11:40). En al hun verzoening berustte dus op het geloof in den Christus, wiens persoon en werk hun in Aärons priesterschap werd voorgebeeld, afgeschaafd en in aanschouwelijke trekken voor oogen gesteld.

Een tweede karaktertrek van Aärons priesterschap is, dat het van den menschen als menschen het priesterschap overbrengt op een bepaald geslacht, het bindt aan een tijdsrekening en geslachtsrekening en erfelijk in een familie wordt.

De zin hiervan is, om den menschen te leeren, dat hij, door zondaar te worden, zijn recht en zelfs de mogelijkheid om priester te zijn en zich Gode toe te wijden, verloren heeft.

Dit is een hard stuk om te leeren. Ook na zondaar te zijn geworden vindt een menschen zichzelf zoo beminlijk, dat hij

niet inziet, waarom hij zich zooals hij is Gode niet kan toewijden. Dat moet hem dus ingeprent en geleerd worden. En nu kiest God een volk uit en geeft aan alle man in dit volk het zegel der gerechtigheid in de besnijdenis; maar na hen nu alsoo verkoren en gezegd te hebben, zegt de Heere alnu tot hen: „U, gelijk ge daar nu staat als mijn verkoren en mijn gezegden, u sluit ik, om uw overtreding, na u eerst geroepen te hebben, van mijn priesterschap uit. Gij kunt het niet bedienen.“

Het diepe van deze vernedering springt in het oog. Als zelfs het uitverkoren en besneden volk geen priesterschap meer vervullen kon, wie dan? Zoo ligt dus alle menschen, die zondaar werd, hiermee in zijn smaad en verwerping van het priesterschap neder.

En opdat dit nóg sterker zou uitkomen, en niemand wanen zou, dat Aäron zelf ten minste krachtens eigen persoonswaardigheid priester zou kunnen zijn, wordt alles er op ingericht om den persoon tot niets te herleiden.

Daarom wordt het priesterschap erfelijk. De onbeduidendste en minste naame van Aäron kon priester zijn, terwijl de vroomste en heiligste man uit Juda voor altoos was uitgesloten.

En meer nog. Als nu iemand priester werd, dan liet God de Heere hem ceremonieel eerst zoo rein wassen, en zalven en andere kleedren aantrekken en het bloed voor hem sprengen, dat ieder zien kon: het is niet om wat in dien man is, maar niettegenstaande zijn onbekwaamheid en onreinheid, om Gods roeping.

En opdat dit alleszeggende feit nimmer vergeten kon worden, moest die reiniging telkens bij den priesterdienst herhaald, en gedurig eerst voor den priester zelf bloed gestort worden.

Zoo wist men dus: 1°. dat dit schaduwachtig priesterschap niet wezenlijk was; en 2°. dat alle menschen, die zondaar werd, hierdoor vanzelf uit het priesterschap uitgevallen en voor de bediening er van onbekwaam was.

Ten derde zij opgemerkt, dat Aärons priesterschap volstrekt niet alleen een priesterschap der Verzoening was.

Dit wordt vaak zoo gemeend en opgevat, en het is zelfs licht begrijpelijk dat men, omdat er onder zondaren altoos offerande voor de zonde, bijkwam, hierdoor zijn aandacht uitloeiend liet boeien.

En toch het is niet zoo. Ongetwijfeld is er in de bediening van Aärons schaduwachtig en voorbeeldend priesterschap een zeer breede plaats aan de bediening der verzoening ingeruimd, maar toch, hierin gaat zijn priesterschap volstrekt niet op.

Wie slechts even denkt aan de toonbrooden, aan de dankoffers, aan het offer van graanvruchten op Paschen en Pinksteren en zooveel meer, herinnert zich terstond, hoe er metterdaad achter deze bediening der verzoening nog een geheel andere bediening in dit priesterschap ligt. Denkt ge u dan ook een oogenblik deze bediening der verzoening weg, dan vervalt hiermee Aärons priesterschap niet, maar blijft er juist datgene van over, wat in het paradijs vóór den val bestond, wat er het wezenlijke, het eigenlijke van is, datgene wat ook eeuwig in de hemelen duren kan.

Al wat om en door de zonde in de priesterlijke bediening geschiedt, is bijkomstig, is tijdelijk, is helpend om den misstand weg te ruimen, maar als ge u dit

alles wegdenkt, dan ligt achter dit alles, en blijft dus en komt juist uit, dat door God oorspronkelijk in het priesterschap gelegde: de toewijding met heel het hart aan den levenden God.

En eindelijk, dit priesterschap van Aäron was tegelijk profetisch en toch werkelijk.

Het was profetisch, in zoverre het overal en op elk punt den menschen, die zondaar werd, in zijn nood en dood neerwerpt en in zijn ongerechtigheid en onbekwaamheid ten toon stelt, maar om te wijzen op den Onvoldenden menschen die komen, en eens jubelen zou: „Zie, ik kom om uw wil te doen. In het boek der Wet staat van mij geschreven!“ (Ps. 40:10).

Onder Aärons priesterschap staat een menschen beneden den dienaar. De menschen is onrein. Hij mag niet tot het altaar naderen. En als er God dan toch iets gebracht zal worden, dan verkiest de Heere een bok of een var of een ram. Vergelijkenderwijs was die bok en die ram Gode aangenaam dan zulk een zondaar. Vandaar dat in heel Aärons priesterschap de menschen steeds en onveranderlijk als vervuld, als besmet, als walgigwekkend voorkomt, terwijl de dieren er nog meer door kunnen.

Streng en scherpe bleeft daarom Aärons priesterschap alles, alles in den menschen af. Er is niets geheel aan hem. Hij wordt in elke ceremonie onwaardig verklaard.

Maar terwijl nu de menschen gelijk ze daar aankomen, een voor een, in zichzelf vernietigd en als onwaardig ten toon gesteld worden, toont het priesterschap van Aäron nu evenzeer, dat toch het diers slechts bij manier van representatie optreedt, en dat het toch te doen is om een menschen. En dit nu is de profetie in heel dit priesterschap. Alles heeft in dit ceremonieel geheel slechts eene roepstem, een stemme die roept om het heilig Godslam.

Tegelijk echter bezit het werkelijke priesterschap, niet wezenlijke, wel werkelijke kracht. Dat bedoelt, dat er uit het wezen van deze ceremoniën niets tot vertroosting kwam, omdat er niets in hun wezen inzate; maar dat ze niettemin daadwerkelijk vertroosting aanbrachten, omdat God de Heere er, op beding van geloof, aan had gehecht.

Zoo werd dus tweemaal doel tegelijk bereikt. De Christus werd geprofeet. Om hem riep alles. En toch werd tegelijkertijd de vertroosting aan wie geloofde door het instrument dezer ceremoniën toebedeeld.

Het gezegde saanvattende komen we dus tot deze slotsom:

1°. In het paradijs, bij de schepping zelf, heeft God de Heere het priesterschap in 's menschen wezen zelf ingeplant; welk priesterschap daarin bestond, dat de menschen alleen uit God zijn inspiratie ontving en alleen voor God, in de toewijding van heel zijn hart en al wat zijns was, leefde.

2°. De zonde zelf is de verbreking van dit priesterschap. De afbreking van het hart van God. Het ontnemen aan God van zijn eere. 's Menschen roof van zijn eigen persoon om niet Godes te zijn, maar zichzelf te bezitten.

Hieruit nu wordt deze toestand geboren, dat enerzijds alle priesterschap wegvalt, en dat het anderzijds een verdubbeling van taak ontvangt. Immers bestond het priesterschap oorspronkelijk alleen in de toewijding van heel ons zijn en heel onzen persoon aan God, nu kwam er de taak bij, om eer dit weer kon, de zonde tegen Gods hooge majesteit te verzoenen en te beteren.

3°. De zondaar, die reeds geen priester meer zijn kon in de oorspronkelijke betekenis, was uiteraard nog veel minder in staat, om ook deze tweede taak te vervullen. Bij al zijn pogen, om zich op te houden en priester te blijven, moest dus zijn priesterschap wel ondergaan.

Het besef van de roeping, om priester te zijn, en de poging om het priesterschap des Allerhoogsten te blijven hooghouden, treedt dies het laatst in Melchizedek op. Wat in hem gezien wordt is een ruïne, is een gedroogd en uitgedroogd boomblad, maar met dat al is het nog altoos de nabloeving van het wezenlijke, in onze natuur gepronede priesterschap.

4°. Overmits echter dit priesterschap reeds terstond na den val, hoezeer ten volle wezenlijk, nochtans door de zonde alle kracht verloren had om vrucht te dragen, heeft nu God de Heere den Messias verordeneerd, om in de volheid des tijds dit gezonden en machteloos geworden priesterschap, dat het laatst in Melchizedek naflinkerde en daarna uitging, weer op te richten en in zijn schoonheid en volkomenheid te toonen.

5°. Middelerwijl echter heeft God de Heere, om aan de bestaande machteloosheid van dit priesterschap naar Melchizedeks ordening een einde te maken, het betere priesterschap in Melchizedek te profeetieren en voor te bereiden, en inmiddels de zielen der geloovigen te troosten, ingesteld het tusschenkomend priesterschap van Aäron, dat niet wezenlijk was, maar slechts schaduwachtig en ceremonieel.

6°. Dit priesterschap van Aäron verving, zij het ook slechts in schaduwen en het oorspronkelijk ingestelde priesterschap en het priesterschap der verzoening, en kwam dus niet bij Melchizedeks priesterschap bij, maar verving het.

En 7°. Zoodra de Messias kwam en zijn offer volbracht was, viel uit dien hoede noodzakelijkerwijs Aärons priesterschap weg. In hem toch kwam het oorspronkelijke om het tijdelijk ingeschovene, kwam het wezenlijke om het schaduwachtige te vervangen. Wat door God in het paradijs ons was ingeplant, door de zonde te loor ging en in Melchizedek het laatst getoond was, kwam in hem terug en terug in zijn volkomenheid.

Aärons priesterschap riep in alle tonen: „De Messias is er nog niet, doch zie hier zijn beeltenis!“

Dit roepen was dus kostelijk, zoolang hij er niet was.

Maar zoodra hij verschenen was en er stond en de van God gezonden Melchizedek zijn glorie toonde, werd het Aäronisch roepen: „Messias is er nog niet, daarom toon ik u zijn beeld!“ beleedigend, hooneend, verloochenend.

Zoodra in den waren Melchizedek het wezenlijk priesterschap weer opkomt, moet Aäron terugtreden.

Als Aäron dan toch nog staan en offeren en bidden blijft, is hij en in zijn offerande en in zijn smeeking gevloekt.

KUYPER.

Gedenk van hoedanige eeuw ik ben!

Gedenk van hoedanige eeuw ik ben; waarom zoudt Gij aller menschen kinderen te vergeefs geschapen hebben? Ps. 89:48.

God de Heere leeft in een twist met den nietigen menschen. Dat hebben wij gemaakt. Dat is door onze

Tegen de vervalsching der Gereformeerde Belijdenis.

DOOR
DR. ADOLPH ZAHN.

Bullingers vooruitgang in de leer der verkiezing kan men in de briefwisseling van Calvin nagaan, dan zal men zien, dat hij ten slotte, onder den invloed van Petrus Martijn de strengste atellingen omtrent de leer der uitverkiezing onderteekend heeft. De Helvetica II (de Zwitsersche geloofsbelijdenis), door hem opgesteld, is in volkomen overeenstemming met den Heidelbergchen Catechismus. Het geloof wordt volgens hem door God aan de uitverkoren gegeven.

Eindelijk verbergt Ebrand zich altijd achter Amyrant 1). Amyrant, een Fransch godgeleerde uit het begin der 17de eeuw, leerde: „als God is er een wil, dat alle menschen zalig worden, mis zij gelooven, eene voorwaarde, die zij op zichzelf wel vervullen kunnen, maar tenevolg van de overgeërfde bedorvenheid zekert vernemen, zodat deze algemeene wil tot zaligheid niemand werkelijk zalig maakt. Bovendien is er in God een particuliere wil, waardoor Hij van eeuwigheid bepaald heeft, een bepaald aantal met name verkoren menschen te redden, alle anderen echter met deze genade voorbij te gaan. Deze verkoren worden even zeker zalig, als de anderen verloren gaan.“

den grooten godgeleerde van Samuël en men wordt er moe van, hem zijn Amyrantisme te hooren verkondigen. De man is echter spoedig weerlegd met de opmerking, dat Amyrant zich aan de regels van Dordrecht onderworpen en een Fransche Synode hem voor „recht orthodox“ verklaard heeft. De Synode nu had tevens de Confession de foi (de Fransche geloofsbelijdenis) artikel na artikel bezworen, dus ook het door Calvin gestelde praedeterminatiese artikel 12. Wanneer men op de Fransche Synode de Lutherischen streng van de Arminianen scheidt en bereid is met de eersten een algemeene geloofsbelijdenis aan te nemen, bewijst dit niets tegen de eigen, voor volkomen gehouden confessie. De bewonderenswaardige eenparigheid, waarmede de besluiten van Dordrecht in de Gereformeerde kerk aangenomen werden, toont genoeg aan, dat men daarin de belijdenis van alle Gereformeerden zag. Sinds 1654 verschenen deze regels van Dordrecht in het Synymta confessionsum, dat als leerregel voor de hoogleraren gold. In Anhalt verklaart Hendrik van Saksen, bij zijnen overgang, zich voor de besluiten van Dordrecht ten overstaan eener vorstelijke vergadering; en in Brandenburg zijn zij door den corrector Stephan Dehn te Halle verdedigd geworden.

Daar zijn naast de voorstanders der vrije genade ook voorstanders der algemeene verzoeking geweest, zooals bijvoorbeeld mijn voorganger te Halle, de domprediker H. Runkhold Pauli, die zeide: Behalve de algemeene wil Gods

is de eeuwige verkiezing geopenbaard; daarom moeten beide naast elkaar kunnen bestaan, ofschoon het moeilijker is ze met elkander te vergelijken, zoodat ze onder de *doxera* (onbegrijpelijke stellingen) behooren. Maar de beperkte wijsheid des menschen in den zin van Ebraïa en Heppie heeft geen Gereformeerde dogmatiek geleerd en ligt dus niet alleen buiten onze geloofsbelijdenis, maar bestrijdt haar ook in haar hartader, welke is het vrije welbehagen Gods in de bekeering en opwekking der uitverkoren.

Het is noodlotig voor onze kerk in Duitschland geweest, dat mannen als Hipper en Ebrand, met scherpsinnigheid en groote geleerdheid toegerust, de Gereformeerde beginselen zijn gaan onderzoeken, zonder Gereformeerde te zijn.

II.

Ieder zuiver aesthetisch genot, iedere zuiver geestelijke werkzaamheid gaat met een concentratie van den geest gepaard, welke de wil te voorschijn roept. De wil is de richting van den geest op een doel, dat heeft men ook noodig bij een wil genot des gevoels, bij een zuiver dialectischen arbeid. Wanneer de ziel tot en of ander innerlijke of uiterlijke werkzaamheid overgaat, hebben de aandoeningen haar daartoe aanleiding gegeven. De aandoeningen zijn de motieven. 's Nu is zeer gedachteloos te zeggen, dat deze motieven wel voorwaarden kunnen zijn, onder welke de wijsbepaling tot stand komt, maar oor-

zake voor deze kan slechts de wil zijn. Bij deze opvatting is de wil een onbekende, raadselachtige macht, een geheimzinnig iets, dat zich, afgezien van het gehele zieleleven, nog een — wie weet waar gelegen — gebied heeft afgezonderd. Het abstracte (afgetrokken) denken maakt eerst den willos uit zijn geheele omgeving, maakt hem tot een zelfstandig ding, en moet ten slotte bevinden, dat dit ding geheel ledig en zonder invloed is. Evenzo speelt men met voorwaarde en oorzaak, die in haar wederzijdsche verhouding beide zoo verminderd worden, dat zij eigenlijk niet meer bestaan. De motieven zijn natuurlijk oorzaken. Slechts dit moet men zeggen: de gevoelsmotieven zijn niet geheel en al de oorzaken van den wil, omdat zij niet alleen voorafgaan, maar ook vergezellen, omdat in haar zelfs reeds de wil leeft. De aandoeningen onderstellen nog meer oorzaken, en wij komen tot een reeks van waarnemingen, die niet geheel onder ons bereik vallen. Want met niets moet de menschen voorzigtiger zijn dan met uitdrukkingen als deze: zelfbewust en zelfbepaald; aangezien wij als schepselen daarvan juist zeer weinig weten en het geheim van het zieleleven zeer groot is. Wij weten slechts weinig van hetgeen daarin geschiedt, dat namelijk aan de oppervlakte komt, en ook hierover kunnen wij slechts met groote behoedzaamheid spreken.

DE GAAY FORTMAN.